

A MORPH kiállítása Múcsarnokban 2018 szeptember 20-tól.

Alkotóerejének teljében lévő öt szobrász fogott össze közel húsz éve, és létrehozták a Morph Csoportot. Már akkor sem fiatal, pályakezdő művészek csoportosulása volt. A mai magyarországi művészeti élet őt, önmagában is jelentős tagja látta jónak, hogy csoportban is megmutassák magukat, vállalva ezt a kötődést, köteléket.

Az eredetileg hat tagú csoportból most itt, ebben a térben hárman állítanak ki. A negyedik csoporttag, Gaál József imént megnyílt anyagát képzeletben könnyű összekapcsolnunk Kalmár János, Mata Attila és Szabó Tamás munkáival. Meg kell említsem a csoportból korábban kivált Taubert László és a csoporttal később is kiállító Drabik István nevét. A kiállítás mostani címe, MORPH (a csoport szó nélkül) azt hivatott jelezni, hogy a csoport három tagja, és nem a csoport állít most itt ki. De mi is ez a morph? Görög eredetű szó, ami számos szókapcsolatban szerepel. Ezek mára magyar helyesírással írt szavainkká váltak. Az amorf, antropomorf szavakra gondolok. Az itt kiállított művek többsége összefüggésbe hozható az emberi alakkal, a kora gyermekkorban rögzülő test-sémákkal.

A 19. század második felében a naturalizmus és az akadémizmus a végletekig kiteljesítette, sok esetben ki is üresítette a görög-római tradíciókon alapuló emberábrázolást. A klasszikus, hellenisztikus és reneszánsz szobrok másolataiból álló gipszgyűjtemények mellett a 19. század végi nagy világkiállításokon feltűntek a távoli világok díszítményei, tárgyai, szobrai, így az afrikai szobrok is. Különösen így volt ez Franciaországban, amelynek gyarmatain keresztül közvetlen kapcsolata volt ezekkel a kultúrákkal. Míg a távol-keleti művészet a posztimpreszionistákon keresztül a szecessziót termékenyítette meg, az afrikai szobrok közvetlen hatása a kubizmusban látható. Különös belegondolni abba, hogy Picasso Avignoni kisasszonyok című festménye a szecesszió fénykorában, 1907-ben keletkezett. Totális szembefordulás ez a görög-római, akadémista-naturális testképpel, a korábbi korok művészet-eszményeivel.

A Morph tagjait az emberi alak átfogalmazásának, újrakonstruálásának igénye hozhatta össze. A nonfiguratív tendenciákkal szemben náluk minden plasztikai gesztus, formatöredék antropomorf. Külön-külön talán csak geometriai formákat, talált tárgyakat, hasábok halmazát látunk, de ezek együttesen már emberi alakká, fejjé állnak össze, különböző absztrakciós szinten. A legelvontabb darabok is izgalmas értelmezési játékokra invitálnak.

Van valami kimondatlan és olykor kinyilvánított vágy mindhármuk munkáiban a 20. század eleji szobrászati, festészeti megújuláshoz való kötődésre. Az időből, a jelen időből való kiszakadásra, a sokszor megszakadt történelmi, művészettörténeti szál újrafelvételére, folytatására. A nagy 20. századi modernista megújuláshoz, a múzeumi érvényességre jutott és ezáltal is megerősített művészethez való kötődésre. De nem csak ebben a viszonylatban helyezik el önmagukat, illetve szobraikat, hanem a kortárs művészet összefüggéseiben is.

Szabó Tamás az Iparművészeti Főiskola szilikát szakán végzett. Amikor először jártam a műtermében, michelangelói méretű és formagazdagságú figuratív szobron dolgozott. Láthatólag örömet lel a nagy méretben és a könnyedén létrejövő izomkötegek mintázásában. Ezt a képességét a 80-as évek elejétől közel egy évtizedig tartó posztmodern Leonardo-átírataiban bontakoztatta ki. Sérült dokumentumfotókhöz hasonló kép- és szobor-drámákat hozott létre. Közel húsz éve kezdte szögekkel kivert szobrait, és a Húsvét-szigeteken talált kőszobrokhoz hasonló fejeit mintázni, faragni. Munkáiban ott érzem a teremtés, a létrehozás erejét. Szinte hallható a kalapácsütések végtelen sora, megannyi bizonyosság, védekező-védő sündisznótüske. Menet című szoborcsoportjában gyereket szülni képes, széles csípőjű nők sziluettje bontakozik ki előttünk. A testeket kisebb-nagyobb szögek borítják. Nem a mártírok, Szent Sebestyének testét átütő nyilak és szögek ezek. A felületet takaró szögek a lábak között szinte felizzanak, összefornak, együtt mozognak a testtel. Ez a szögtakaró szabadon hagyja a fejet. Itt, az arc helyén megmutatkozik a szobor anyaga, a fa. Szabó Tamás

belekomponálta a fa korábbi hegét beforni kezdő, gyógyuló kambium-gyűrűt. Ez itt nem ajak, nem szem, hanem beforni kezdő seb. Biológiai és szobrászati metafora. A figurák hátul síkba zártak. A középkori oltárszobrok, a Madonnák ilyenek hátulról. Ezt a síkfelületet a szobrász fémlémezzel borítja, cipősarkak és spiccvasak holdsarlóival (újabb, a nőiségre utaló szimbólummal) szegélyezi, elindítva ezzel egy következő plasztikai történetet. Jellegzetessége ezeknek az alakoknak a zsírfarúság, a szteatopígia. Ez a jelenség természetközeli népeknél, így a kelet-afrikai busman népcsoportnál a termékenység, a női szépség jele, de nem kell időben messze menjünk, csak a 18. századig, sőt a reformkorig, hogy a női sziluett maitól eltérő, a női testképet másként láttató viseletekre bukkanjunk. A krinolin, a turnúr, a kámvás rokolya olyan szerkezetek voltak, amivel a női alak sziluettjét az akkori divat szerint alakították át.

Szabó Tamás műveiben a posztamensre is kiterjedő patina, a felületalakítás kivételesen szép. Mutatja, hogy alkotója a festészet területén is komoly múlttal bír. Érdekes összevetni Szabó szöges szobrait a német Günther Uecker munkáival. Ő az a német szobrász, aki a szöveget művészete alapvető eszközeként alkalmazza. Geometrikus, strukturális összefüggésben; nem emlékszem antropomorf, emberrel kapcsolatos szög-munkáira. Ebben Szabó Tamás valami teljesen más összefüggést mutat fel. Örömmel látnám, ha múzeumi gyűjteményekben vagy akár tanulmányokban a két jelenség egymás mellé kerülne, mutatva egy eszköz sokrétű lehetőségeit. Legújabb sorozatában kisajátítja, háttérre, mellékmotívummá degradálja a hímzéseket, legyenek azok matyó, népi vagy polgári hímzések. Szélesre tárja a kaput egy újabb izgalmas alkotói periódus előtt.

Kalmár János előbb a Varsói Képzőművészeti Egyetemen, majd a budapesti Képzőművészeti Főiskola szobrász szakán végezte tanulmányait. Vígh Tamás volt a mestere.

A mostani kiállításon munkásságának egy szakaszát láthatjuk. Emlékszem korábbi, finom színezésű, visszafogott geometriájú festményeire, spalettákra készített képeire, letisztult vonalvezetésű rajzaira. A budapesti Lengyel Intézetben szervezett egy olyan kiállítást, aminek a darabjait el lehetett vinni, ha valaki hozott helyette egy másikat, akár a sajátját is. Konceptuális, avantgárd gesztus volt az egyébként tartós anyagokkal, főként bronzsal, kővel és betonnal dolgozó szobrász részéről. A papír hajtogatása, a szétvágott, bemetszett fémlémez íves és egyenes hajlításai állandósult formát nyernek Kalmár szobraiban. Mintha készülésközben egy szobrászati elektrolízis zajlana. A kiinduló lemez testté vastagodik, testet nyer. Késsé, baltává, csákány-forma alakzatokká, kristálypálcákká és legfőképpen emberekké alakul. Miközben maradandó anyagból készíti egyéni formavilágú szobrait, a melljük rendelt írásban a materiális világ korlátait érzékelteti. Kalmár János címválasztásával is utal arra, hogy az afrikai szobroknak nem csak felszíni különösségét képes megérteni, de kultikus szerepükkel is tisztában van. Képes ráérezni a szavakkal csak körülírható lelki tartalmakra. Lelki gravitáció szoborcímével mintegy kijelenti, hogy a lelki tartalmak a testhez, az anyaghoz hasonlóan a gravitációnak is alá vannak vetve. Ez egy olyan alapvetés, amelyből szobrok keletkeznek. Kalmár János plasztikai összefüggésbe hozhatók az origamival, de a metsző, vágó formákból összefűzött graffitikkal is. A látó, tapintó és értelmező számára mégsem ez a legfontosabb ismérvük. Szuverén plasztikai nyelv Kalmáré, amivel sok mindent el tud mondani a szobrászat maga teremtette nyelven.

Az első teremben látható, 2017-es Függőleges törekenység című szoborcsoportja hét magányos alakból áll. Követhető a láb-, a test- és fej-séma, A csoportban egymás mellé került figurák a végsőkig leegyszerűsítettek. Egyénítettség nélküli, különálló, magányos emberek, mindnyájan ugyanazoknak a fizikai, lelki terheknek a hordozói.

Jó látni aztán más szobrain az egyénítettséget, a helyzetbe kerülésüket. A 2015-ben keletkezett Lelki gravitáció című szobrában Kalmár már bővített „mondatokban” mesél. A kés, a tű fokaként megjelenő fordított másik kés és a vitorla-alak, a hajó és a horog, a cápa fogra emlékeztető újabb forma megannyi, azonos asszociációsor elindító plasztikai

lelemény. Lelki gravitáció címmel 2014-ben készítette a 2. teremben látható szobrot. Korábbi plasztikáitól eltérően mintha távolodna a közvetlenül emberi alakra utaló formáktól. Az elindított, kibontott formák a szobor felületére karcolt rajzban folytatódnak, a továbbalakulás irányát és folytathatóságát mutatva. Érdeemes figyelni a szobor talapzatára, amiben tulajdonképpen maga a szobor folytatódik. A mészki metszet lyukacsossága is jelzi a kő valaha volt, étellel telt kapcsolatát. Átmetszett, felszínre került gázbuborékok sora adja a kő mintázatát. Kalmár egyik fő műve, a Lelki gravitáció V. szintén 2014-ben készült, és a wiesbadeni Javlenszkij portrékkal rokonítható, azok térben történő továbbfogalmazásának is felfogható.

Kalmár János szobrainak is fontos része a patina, a felületkezelés. Nála a bronzban lévő, visszakoptatott réz-oxidokból keletkezik a szoborfelület. A figurák, testek átírásának már ő is jó ideje megtalálta a csak rá jellemző módját.

Mata Attila szobrászata a nyolcvanas években tapasztalt festészeti-szobrászati megújulás fősodrában állt, és az akkor kialakult sajátos absztrakció, figurateremtési eszköztár ma is jellemzi munkáit. Már a sorkatonai szolgálat során is afrikai szobrokat faragott. Ezzel vált kibírhatóvá számára ez a nehéz időszak. A Képzőművészeti Főiskolán Vígh Tamás volt a mestere.

Mata láncfűrészsel faragott brutális, neoexpresszív szobrokkal debütált a 80-as évek közepén. Nem csak a faragás módja, de a megjelenő motívumok is újszerűek voltak akkori szobrain. Napernyő alatt vagy mellett álló nőalak, láncfűrészsel faragva tölgyfából; nagyot lépő férfi, az arcához szorított felvevőgéppel. Ezek a szobrok Markus Lüpertz és Georg Baselitz munkáival rokoníthatók, bizonyos értelemben homogénebbek, kiterjedtebb műtárgy-sorban kibontottak, mint az előbbieik művei. Az absztrakt figurateremtés iránti fogékonyság, a festészet és a plasztikai megoldások szerves egyidejűsége, valami fékezhetetlenség jellemzi már az első érett Mata szobrokat. Későbbi műveiben látható, hogy hatott rá a korai avantgárd, a kubista szobrászat. Féltreismerhetetlenül egyéni hangra talált rá. Őt nem érdekli sem a patina, sem a felület végső cizelláltsága. Végtelen közvetlenséggel teremt szobrot, figurákat, téri viszonyokat mindenféle formából. A formák nagy variációgazdagsággal sietnek ki a kezei közül. Ez kivételes adottsága. A felület látszólagos kidolgozatlanságát nála a felületre festett színek értelmezik, árnyalják tovább. Tehát ezeknek a színeknek szobrászati funkciójuk is van.

A Nő hajlított formákkal című, 2013-ban készített szobra bevezet Mata szobrászati világába. Formákkal terhes nő, ívelt hasáb alakú, radar arccal. Őlelő forma ellenpontozza. Ebből a két formából alakul a fej. Négy lába akár szék is lehetne.

Két különböző anyagot használ a Bankár (2017) című szobraiban: rózsaszín gipszre emlékeztető acrystalt és hegesztett rozsdamentes lemezt ütköztet. A fej lebegni látszó körökből áll össze, mégsem érezzük, hogy ez glória lenne. Ívelt csatornabélés, bőrönd-fogantyúval. Minden a keletkezés, az éppen kimondottság, az asszociációk kezdetének az állapotában van tartva. A műtermi vázlat frissessége, ereje érződik ezen a szobron. Különböző anyagokat használ a Festő (2013) című szobraiban is. Az Avignoni kisasszonyokból ismert picassói arc itt fehérre festett alumínium. És itt látható az első alkotói korszakát megidéző Hommage à Picasso című festett fa szobra is. Követhetetlen, gombócba gyúrt töredékekből álló korai mű.

Közel egy évig állt Mata egyik fontos szobra a budapesti Erzsébet téri Gödör, ma Akvárium bejáratánál. Naponta láttam és éreztem azt az emberformáló erőt, amire egy jó szobor képes a köztéren. Matának nem adatott meg egyelőre, hogy hazai köztéren par excellence szobra álljon. (A tér másik oldalán van Kalmár Jánosnak a lebontott Nemzeti Szalon helyére állított szép, kiforrott szobra) A Mata szobor ideiglenesen tartózkodott a téren, mára visszakerült biatorbágyi háza udvarára. Ez a kiállítás alkalmat ad arra, hogy ismét látható legyen.

Kalapos nő, Luxusnő 2012-ből és 2005-ből. Ahogy a szín hozzátartozik a forma végső megjelenéséhez, ugyanúgy tereli a nézőt a cím az éppen csak megjelenő fogalom: a fej, a női figura keresése felé. A test-séma teljesen szétszóródik: nincs törzs, nincsenek, vagy csak alig vannak kettőzött testrészek (lábak még igen, de karok, mellek, szemek már nem) Félkörök, hasábok, egymást követő elemek sorolódnak játékos rendezetlenségbe, a nehézkedési törvényeket kikerülve, szinte lebegve. Néhány új, 2018-ban készült képpel egészül ki a tárlatban Mata Attila anyaga. A színek a bronzpatinákhoz hasonlóak, a formák megmintázható téri alakzatokat jelölnek. Megfestett szobrok.

Az itt kiállító három kiváló szobrász összefogott. A külön-külön megvívott munka a saját helyért, művészetért már mindannyiuknál rég megtörtént. Rég tudható viszont az is, hogy olyan közegben, amelynek nem mindennapi témája a művészet, a jelentős teljesítményeket mikroközösségekben, szubkultúrákban lehet, vagy kell létrehozni. Persze mindig vannak, akik egyedül, mozgalmakon kívül dolgoznak. Ez a három művész – Gaál Józseffel és Drabik Istvánnal együtt öt – megérezte az őket összekötő rokon vonásokat, és azt, hogy így összefogva talán többre jutnak. Nem csattog körülöttük a sztárocskákat a tévében érdemtelenül felmagasztosító művaku fénye, de már rég érezhető, hogy nem csak külön-külön, de együtt is részeivé váltak a közös emlékezetnek, a művészet történetének.

Budapest, 2018. szeptember 20.

Barabás Márton